

Loppuraportin tiivistelmä hankkeesta ”Esiselvitys eri sektorien järjestämien henkilökuljetusten päällekkäisyydestä Pohjois-Pohjanmaalla”

Harri Antikainen (tutkijatohtori) & Jarmo Rusanen (professori, emeritus)

Geoinformatiikan tutkimusryhmä, Maantieteen tutkimusyksikkö, Oulun yliopisto

Tausta

Kuntien korvaamat tai järjestämät, vammaispalvelu- (VpL) ja sosiaalihuoltolain (ShL) mukaiset henkilökuljetukset, sekä Kelan sairausvakuutuslain (SvL) mukaan korvaamat matkat ovat keskeisimpiä yhteiskunnan korvaamia henkilökuljetuksia. Eri lainsäädäntöjen perusteella korvattavat kuljetukset on tarkoitettu erilaisiin tarpeisiin, mutta jo aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että usein samat henkilöt käyttävät rinnakkaisesti eri perusteilla korvattuja matkoja. Yhteiskunnan eri tahojen järjestämien ja rahoittamien henkilökuljetusten rinnakkaisen käytön määrän selvittäminen sekä niiden välisen yhteistyön lisääminen on siten perusteltua.

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena oli toteuttaa esiselvitys yhteiskunnan korvaamien henkilökuljetusten käytön päällekkäisyydestä Pohjois-Pohjanmaalla VpL:n perusteella järjestettyjen sekä Kelan SvL:n mukaan korvattujen taksimatkojen osalta. Ensisijaisesti hankkeen tavoitteena oli selvittää VpL:n mukaan järjestettyjä taksimatkoja koskevien tietojen saatavuutta Pohjois-Pohjanmaan alueella, sekä mahdollisuuksien mukaan hankkia kyseisiä aineistoja tutkimuskäyttöön eri matkojen päällekkäisen käytön sekä matkojen yhdisteltävyyden selvittämiseksi. Tämän lisäksi hankkeessa pyrittiin arvioimaan matkojen yhdisteltävyyttä paikkatietomenetelmien avulla. Tältä osin hanke oli rinnakkainen tutkimusryhmän toisen Kelan rahoittaman hankkeen, ”Paikkatietopohjainen henkilökuljetusten yhdistämismahdollisuuksien arviointi” kanssa, jonka tavoitteena on kehittää ja toteuttaa paikkatietomenetelmä matkojen yhdistelypotentiaalin arvioimiseksi.

Keskeiset tulokset

Esiselvitys aineistojen saatavuutta koskien toteutettiin kahdessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa kohdistettiin kysely Pohjois-Pohjanmaan kunnille ja kuntayhtymille koskien VpL:n ja ShL:n mukaisten kuljetuspalvelujen käyttöä ja niistä saatavissa olevaa tietoa. Esiselvityksen toisessa vaiheessa lähestyttiin suoraan niitä tahoja, jotka ilmoittivat matkoja koskevien tietojen olevan saatavilla. Neuvottelujen jälkeen osoittautui, että ainoastaan Oulun kaupunki voi luovuttaa matkakohtaiset tiedot tutkimushankkeen käyttöön VpL-matkojen osalta. Muiden kuntien tai kuntayhtymien osalta matkatietojen luovuttamisen esteeksi osoittautuivat asiakkaiden tietosuojaan liittyvät kysymykset, tietojärjestelmien asettamat rajoitteet sekä kuntien omien henkilöresurssien vähäisyys. Selänne-peruspalvelukuntayhtymä sekä Kuusamon kaupunki luovuttivat hankkeen käyttöön yhteenvetotiedot VpL:n perusteella järjestettyjen matkojen määrästä ja kustannuksista omilla alueillaan. ShL:n mukaisista taksimatkoista tietoja ei saatu lainkaan.

Kela luovutti tutkimusta varten tiedot SvL:n mukaan korvatuista taksimatkoista Pohjois-Pohjanmaan alueella vuodelta 2016. Koska VpL-matkatietoja saatiin pelkästään Oulusta, päädyttiin SvL- ja VpL-matkojen päällekkäistä käyttöä ja yhdistelyltävyyttä koskeva tarkastelu rajaamaan Oulun kaupungin alueelle. Tutkimusaineistoon sisältyi vajaa tuhat asiakasta, jotka olivat tehneet vuonna 2016 Oulun alueella sekä SvL:n mukaisesti korvattuja että VpL:n perusteella järjestettyjä matkoja. Suurin osa VpL-oikeutetuista henkilöistä oli tehnyt vuoden aikana vain yksittäisiä SvL-matkoja. Kuitenkin ne VpL-oikeutetut, jotka tekivät vuoden aikana paljon VpL-matkoja, käyttivät paljon myös SvL-korvattuja matkoja. Tällaisten asiakkaiden kokonaismäärä oli kuitenkin varsin pieni.

Oulun kaupungin VpL-matkoilla tyypillisimpiä kohteita olivat alueen suurimmat kaupan yksiköt. SvL-matkoista suurin osa kohdistui Oulun Kontinkankaan alueelle, missä sijaitsevat Oulun yliopistollinen sairaala, Oulun kaupunginsairaala sekä muita erilaisia terveys- ja hyvinvointipalveluja tarjoavia yksiköitä. Muita keskeisiä matkakohteita olivat alueen terveysasemat sekä erilaisia fysikaalisia hoitoja ja kuntoutusta tarjoavat yritykset. VpL-matkat olivat SvL-matkoihin verrattuna hajaantuneet lukuisiin eri kohteisiin, ilman

yhtä vahvaa keskittymistä yhteen tiettyyn kaupunginosaan. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös VpL-matkojen kohdistumista sijainteihin, jotka ovat tyypillisesti SvL-matkojen kohteita. Kaikkiaan noin 10 % VpL-matkoista kohdistui lähelle tyypillisiä SvL-matkojen kohteita. Kuitenkin monet näistä matkoista kohdistuivat tosiasiallisesti ostoskeskuksiin tai muuhun vastaaviin kohteisiin, joiden läheisyydessä sijaitsee myös terveysasema. Yhteensä noin prosentti kaikista VpL-matkoista kohdistui suoraan joko Oulun yliopistolliseen sairaalaan tai Oulun kaupunginsairaalaan. Muihin terveyspalvelukohteisiin VpL-matkoja tehtiin vähemmän. On korostettava, ettei näiden matkojen tosiasiallista tarkoitusta pystytty aineiston perusteella päättämään.

SvL- ja VpL-matkojen sisäisiä yhdistelymahdollisuuksia on luonnollisesti eniten niinä ajankohtina, jolloin kyseisiä matkoja tehdään eniten. SvL-matkat painottuvat erityisesti arkipäiviin ja aamupäiviin, kun taas VpL-matkat jakautuvat tasaisemmin koko viikolle ja päivittäin puolen päivän molemmin puolin. Yhdistelyjä, joihin sisältyisi sekä SvL- että VpL-matkoja, olisi puolestaan eniten silloin, kun näiden matkojen yhteenlaskettu määrä on suurin. SvL- ja VpL-matkojen hieman erilaisesta jakautumisesta kellonajan ja viikonpäivien suhteen johtuu, että sekayhdistelmien mahdollisuus alkaa kasvaa VpL-matkojen lisääntyessä myöhään aamupäivästä, ja alkaa vastaavasti laskea, kun SvL-matkojen määrä vähenee iltapäivän aikana. Viikonloppuisin sekayhdistelyjä ei juurikaan olisi SvL-matkojen vähäisen määrän vuoksi. Laskennallisten yhdistelyjen määrä riippuu voimakkaasti siitä, kuinka paljon matkojen ajankohdan sallitaan siirtyä.

Eri lakeihin perustuvien kuljetusten yhdistelyn ongelmana saattavat olla ylimääräiset pysähdykset, jotka aiheuttavat ylimääräistä epämukavuutta ja matkan hidastumista osalle matkustajista. Mikäli SvL- ja VpL-matkoja olisi yhdistelty keskenään, yli 80 %:lle tällaisiin yhdistelyihin sisältyneistä SvL-matkoista aiheutuisi vähintään yksi ylimääräinen pysähdys VpL-yhdistelyn vuoksi. Näistä yli puolet on kuitenkin tapauksia, missä ylimääräisiä pysähdyksiä tulisi ainoastaan yksi, ja yleisimmin sekayhdistelyt koskisivat Oulun kaupungin sisäisiä SvL-matkoja.

Johtopäätökset

Matkakohtaisten tietojen saaminen tutkimuskäyttöön vammaispuolustajan ja sosiaalihuoltolain perusteella järjestetyistä taksimatkoista osoittautui esiselvityksen perusteella vaikeaksi. Tutkimuksessa joka tapauksessa pystyttiin tuottamaan tietoa näiden kuljetusten päällekkäisestä käytöstä yksittäisten matkojen tasolla, mikä ei aiemmissa tutkimuksissa ole ollut sellaisenaan mahdollista.

SvL- ja VpL-taksimatkojen voitiin tutkimuksessa todeta kohdistuvan selkeästi eri paikkoihin tarkoitustensa mukaisesti. VpL-matkojen kohteina olivat tyypillisesti kaupan yksiköt ja muut vastaavat palvelukohteet sekä erilaisiin vapaa-ajan toimintoihin liittyvät kohteet. Sen sijaan sairaaloihin ja muihin terveydenhuollon ja kuntoutuksen yksiköihin VpL-matkoja ei juurikaan tehty.

Tutkimuksessa suoritetun taksimatkojen laskennallisen yhdistelyn perusteella näyttää siltä, että vaikka eri sektorien korvaamien tai järjestämien taksikuljetusten keskinäinen yhdistely olisikin mahdollista, yhteiskuljetukset koostuisivat joka tapauksessa pääsääntöisesti vain joko SvL- tai VpL-matkoista. Tämän luonnollisena syynä on SvL- ja VpL-matkojen kohdistuminen eri matkustuskohteisiin sekä niiden painottuminen hieman eri ajankohtiin. Kuitenkin myös eri lakien mukaan korvattavien matkojen keskinäinen yhdistely olisi monissa tapauksissa ainakin periaatteessa mahdollista.

Julkaisut

Tutkimushankkeen tulokset tullaan julkaisemaan tutkimusartikkelina Suomen Lääkärilehdessä vuoden 2019 aikana. Artikkelin laaditaan yhteistyössä Kelan tutkimuksen kanssa. Lisäksi tuloksia tullaan julkaisemaan myös edelleen käynnissä olevan ”Paikkatietopohjainen henkilökuljetusten yhdistämismahdollisuuksien arviointi”-hankkeen puitteissa laadittavien julkaisujen yhteydessä.

Rahoituksen käyttö

Hankkeelle myönnetty rahoitus on käytetty suunnitelman mukaisesti henkilöstökuluihin, jotka liittyvät saatavilla olevien tutkimusaineistojen kartoitukseen, tutkimusta varten saatujen aineistojen esikäsittelyyn ja aineistojen pohjalta tehtyjen analyysien suorittamiseen.